

"... ולא ילבש גבר שמלת אשה, כי תועבת ה' אלהיך" וכו'.

{דברים, תל"א, כב, ה}

מ"מ בעינן שיהיו הכלים באשר הם מיוחדים
לנשים בלבד, או עכ"פ רוב ככל הנשים וכדברי
הפוסקים לקמן, בעה"י.

ופירש"י בקרא, דהיינו שלא ילבש שמלת
אשה לילך לישב בין הנשים וכו'.
דהוי תועבה וכהוא דנזיר דף נט.

ונפשי בשאלתי וכו' (אסתר, ז', ג), אמנם
'נפשי חשקה בתורה' (יבמות סג):
למנדע האם הבחורים התועים דהיום, אשר
עונדים עגילים, כמעט בכל מקום בגולגלתם
(אוזן, חוטם, גבה, שפה וכו' רח"ל) עוברים איסור מן
התורה 'דלא ילבש', או דילמא כיוון דהאידינא
תכשיטים הללו אינם מיוחדים רק לנשים
בלבד, אלא שרבו המקומות והאנשים מכל
המדרגות והשכבות אשר 'מתקשטים' בכלים
הללו, רח"ל. ונדבר אם משמים לנו וקישוט יס לדון
דמלינו למדכי בפ"ב מ'עבודה זרה' בשם 'יס מפרשים'
שאין איסור לראות צמחיה אלא שמלקט שערות לצנות
מתוך שחורות, אבל להתנאות ולהתקט מותר. אולם רוב
ככל הפוסקים נוטים לאסור במלבושים ותכשיטים כל
שמדובר בנוי וקשט. ע"כ. ואת"ל, שמא רחמנא
אסר מלבוש מסוים לפי שהמקום עצמו רואה
בזה מנהג בזיון לאדם, וממילא הצביע על
הכלי כ"לא ראוי' והיינו דהאיסור קאי על

והתם אמר ראב"י שלא ילבש גבר וכו'.
דהיינו שלא יתקן איש בתיקוני
אשה ודריש מלשון 'שמלתי' שעניינו בכ"מ
בגד יפה ונאה, וכפירוש ה'תורה - תמימה'
דכתיב בריש פר' זו: 'והסירה את שמלת
שביה' (כא, יג) ובכלל צבעונין ותכשיטים
המיוחדים לנשים.

ועיין פסחים דף קט ע"א ובטושו"ע סי'
תקכ"ט. וכל מקום ומקום כפי מנהגו
וכפי שיתבאר לקמן אי"ה. והנה ראה ראינו
לדברי 'הנשר הגדול' בפ"ט מהל' שבת, ה"ג,
(ומהוא גמ' דשבת), דטבעת שיש עליה חותם
מתכשיטי האיש ואינה מתכשיטי האשה,
ושאין עליה חותם - מתכשיטי האשה ולא
האיש. אלמא דאיכא סיווג ויחוד בתכשיטי
האיש והאשה במה שנועד לכאוי"א. ואע"פ
שדור דור ודורשיו וכו' (סנהדרין, לה:; אדר"נ לה),

החפצא. ונפ"מ לשאלה : האם מעיקרא איכא איסור על גבר לתחוב עגיל לאוזנו? ול"ש הטעם. היש בזה איסור מדאורייתא? והאם יש חילוק בין אם עושה זאת לשם נוי וקישוט בעלמא, לבין אם עושה זאת למטרות חברתיות (והוי נפ"מ כדקיי"ל דמלאכת מחשבת אסרה תורה לחזלנין בתר מחשבתו של האדם ולאו מעשהו. ומה העיקר במזה, וחלילה אף בעבירה. ע"ס המחשבה או גדר המעשה. והוא נידון רחב בפוס', ומסתעף לכמה היבטים כגון: אם מצוות לריכות כונה – ר"ה כח. פסחים קי"ד. קו"ע סי' ס' ס"ד. סי' ו'. ר"פ או"ח ח"א סי' א' עיי"ש. ובזכרת יצחק שצריך את יעקב וחשב בלבו שהוא עשוי, וכדקיי"ל דמחשבה טובה לרפחא קוב"ה למעשה משא"כ מחשבה רעה. ולעפ"כ החמיר הרמ"א ביחוד עריות. עיין אבנה"ז ^{אח"ח 1234567} סי' ז' מההוא מהרי"ק שורש ק"ס ועיי"ע תוס' כתובות יג. ועוד ועוד ואכמ"ל. ועיין עוד מאמר: "לרנכס תזכורו, לדעתכם זכורו".

וכבר כתב הרמב"ם בפ"ב מעבודה - זרה ה"ט, שלא אסרו העברת שיער בית בשחי ובית הערוה, אלא במקום שאין מעבירין אותו אלא הנשים, שלא יתקן עצמו בתיקוני נשים, אבל במקום שמעבירין השיער האנשים, אם מעבירין אותו אין מכין אותו. עכ"ל.

והעתיקו הטור ביו"ד קפ"ב והשו"ע. ודלא כהגאונים שהתירו אף לכתחילה. ועיין בגו"ר (חיו"ד, כלל ו', סי' יב) שכתב ליישב דברי הגאונים עם הרמב"ם, אלא שאגב דנקט ברישא דמכין אותו, נקט בסיפא דאין מכין אותו. וכ"כ ה'נימוקי יוסף' (סוף 'מכות')

מדברי רב שרירא גאון שהתיר לאנשים להעביר השיער במקום שנהגו, ושכן כתב הרמב"ם. ואף הרשב"א התיר לכתחילה וסתר עצמו במקום אחר (ח"ה, סי' נ). ולפ"ז פסק הרמ"א בסי' קפ"ב ס"א כדעת הגאונים להתיר לכתחילה במקום שנהגו, ורק החברים נמנעים וכו'. עיי"ש. ועיי"ע במש"כ המהריק"ש בדעת מרן (מהסתכלות במראה) שהוא דוקא במקום שאין מסתכלים אלא נשים, ושכן אף דעת הרמב"ם ושכן נהגו. וכן כתב ב'רב פעלים' ח"ג יו"ד סי' יח, שנהגו במקומו להעביר אף לכתחילה. ועיין עוד בזאת ביחוד ח"ו סי' מט באורך מה שהתיר הלכה למעשה האידנא ואף לתלמידי חכמים (להסתכל במראה). וכתב בב"י שהעברת שיער הוי מדרבנן. ועוד דלכאורה לית הלכתא כראב"י, שלא אסרה תורה אלא שהולך ויושב בין הנשים (דמה ת"ל וכו', התם נזיר נט). וכת"ק. הא לאו הכי, לאו איסור מדאורייתא איהו.

ואילו לראב"י עובר מה"ת, אף שאינו הולך ויושב בין הנשים דמביא לידי תועבה וזנות, זה שמתקן בתיקוני אשה. והרמב"ם פסק גם כראב"י (וגם כת"ק) שהרי כתב בסתם שאיש אשר לבש עדי אשה ולהיפך - לוקין והיינו כראב"י. ואילו בהעברת שיער מבית השחי ומבית הערוה אינו אסור מה"ת והיינו כתנא - קמא דפליג עליה. ושם בד"ה: 'אפשר' פירש הב"י הא דהרמב"ם שלא אסר ראב"י לתקן בתיקוני אשה אלא בדבר דמינכר, דומיא דלבישת כלי זין באשה, אבל היכא דמיטמר,

היינו ששמור מעיני הבריות לית לן - בה, וכגון בית הערוה והשחי, וממילא לא הוי מדאורייתא. וטעמא דדריש 'תועבה' ואף בדבר אחד אסיר, אלא דבעי למיהוי מן הדברים הניכרים המבדילים בין איש ואשה, אבל בדברים הנסתרים מן העין, אע"פ שהמה משונים וכו', אינם בכלל איסורא דקרא, דלאו דוקא אתו בהו לידי תועבה. וכ"כ אף בכ"מ על הרמב"ם פ"ב, ה"ט מעבודה - זרה. וראב"י ס"ל שלבישת שמלת אשה הוי תועבה מצד עצמו וכן איפכא ואף שלא שינה דבר, אלא תיקן בתיקוני אשה - אסור, מפני שהם מהדברים המביאים לידי תועבה אע"פ שאינו הולך ויושב בין הנשים, וכיוון דמצי, סבר ראב"י כלישנא קמא, דרבי חייא בר - אבא ורבי יוחנן ס"ל כוותיה. דקיי"ל ד'משנת ראב"י קב ונקי' ועיין גיטין סז. ועיין ביבי"א ח"ו חיו"ד, סי' יד, לאיכא פלוגתא חס הלכתא כוותיה גס בצרייתא כמו במשנה. וכמ"ס בכ"מ סופ"כ מהל' בחירה, שהרמב"ם פסק כרשב"י ואלע"ג דמשנת ראב"י 'קב ונקי', אפשר דה"מ במתני', אבל לא בצרייתא. ולכן איש שעדה עדי אשה וכדו' - לוקה. וכן אשה שגילחה שערות ראשה - לוקה, מפני שהוא דבר הניכר לעין, אבל איש שהעביר שערות בית שחיו וכו' כיוון דלא מינכר, יודה ראב"י שאינו אסור מדאורייתא. כן נראה לומר בדעת הרמב"ם. עכ"ל הב"י.

ובעי"ז כתב הסמ"ג (לחיון, ס) משום ר' יוחנן שהלכה כראב"י דאתא ראב"י רק לחזק דברי ת"ק, שאין מקרא יוצא מדי פשוטו (שנת, סג) ומודה ת"ק שאסור לאיש

ללבוש בגדים המיוחדים לנשים אפילו לא הולך בין הנשים. ועיין עוד שם בב"י בדעת הסמ"ג והגמ"י, אי הוי מדרבנן או מדאורייתא העברת שיער בית השחי. ועיין לתרגום יונתן בן עוזיאל ופר' 'כי תלל', כב, ה"ז: 'לא יהיה גולין דציצית ותפילין, דאינון תיקוני גבר על איתתא וכו'. וכתב בברכ"י להחיד"א (סי' קפ"ב, ס"ב) דהיינו כהתוס' (עיונין לו): דמיכל בת שאול מיחו בה חכמים שלא תניח תפילין, אמנם שם בש"ס משמע דלא מיחו בה חכמים. ועיין לתרוץ ה'תורה תמימה' בשלהי סי' ריד מה שדימה שם התפילין לתכשיט. ועיין עוד ב'לבוש' (סי' יז) ובשו"ת מהר"ם שיק (חיו"ד, סו"ס קעג) ובכ"מ (סופ"כ מהל' בחירה).

ומ"מ כבר כתב החיד"א (קס אות ד') דבגד שדרך ללבושו אנשים ונשים, מותרים כולם ללבושו וכפי שכתב בשד"ח (ומערכת ל' כלל קטז) בשם מהריק"ש ו"לב חיים", שאף לבוש שצורתו שווה לאנשים ולנשים אין בו משום 'לא ילבש'. וכתב ביבי"א (קס), שאבותינו ספרו לנו שכן נהגו בדורותם שהנשים היו לובשות חלוק פתוח מצד פנים עם כפתורים וחגורה כמו האנשים ממש ואין פוצה פה, ואין איסור אלא בבגד הניכר ממש והמיוחד בדוקא לאיש או לאשה. ואין איסור זולת ממידת חסידות. עכ"ל. וכן מוכח מביתיהו דר' יהודה בנדריים (מט:).

והחיד"א העתיק דברי המהריק"ש ב"אהלי יעקב" (סי' ע"א, מש"כ

שהגם שיד הדוחה נטויה לדחות ההיא
דנדרים (קס), הדין - דין אמת וכדמוכח מדברי
הפוסקים. עכ"ד.

ומאחר וכך הם פני הדברים יש לשאול בגדר
לא ילבשי וכו', האם האיסור קאי
על החפצא? דהיינו על העגיל והמכנסיים
והשמלה ומראה וכדו' כשלעצמם. ונפ"מ דלא
אכפ"ל בין אם האדם לבדו, בין אם הוא
בחברת אנשים. או שמא מאי דנקט 'שמלת
אשה', לאו דווקא וזכא"ל ר"ס סי' קפג]

וכראב"י. אלא כלמה שמיוחד לנשים ללבושו
הוא מכלל האיסור, בלא חילוק?!!
וכגון העברת בית השחי ובית הערוה, דלא
מינכר, וכפי שכתבנו לעיל דברי הכ"מ והב"י
בדעת הרמב"ם על החילוק שעשה לפסוק
כראב"י דווקא במקומות הניכרים. וכן כתבו
הפוסקים. ויש עוד סניף להסתנף אליו, ואיהו
המראה כמו בית השחי ודומיהם שיי"א דלא הוי
מדאורייתא כיוון שהוא אמצעי (מראה) ולא
מינכר (בית השחי). ובסימן קנ"ו ס"ב וקפ"ב ס"ו,
יש החילוק בשו"ע שאסור להסתכל במראה
באופן ממושך לצורך נוי וקישוט, הא לאו הכי
ליכא איסורא וזכא"ל ברישקפ"ב.

ונמשיכה אחריו נרוצה מסוף סעיף א'
אמאי דכתב, דהיכא דמעבירין
אנשים בבית השחי וכו', אה"נ דאין מכין
אותו, ומשמע שלא הותר לכתחילה
וכהרמב"ם. ובהג"ה ס"ל דאף לכתחילה
מישראל שרי וכפי שכתב הר"ן בפ"ב מע"ז (כטו).

ורעק"א כתב משום הגו"ר (כלל ס' סי' יב) שמה
שאסור לאיש להסתכל במראה, ג"ז רק היכא
דאין מסתכלים אלא הנשים, משא"כ שאם
האנשים מסתכלים, ליכא איסורא רק
החברים נמנעים מזה וזהאידנא אפי' לתלמידי
חכמים מותר. כדלעיל ביחוד"ל ח"ו סי' מ"ט. ועיין
לגליון המהרש"א מההוא תוס' (דע"ז, כטו).
מש"כ מהא ד'החברים נמנעים מזה' דהוי
ממדת חסידות גרידא!

ושו"ר ממש"כ בספר 'עצי לבונה',
שבמקום שהנשים אינן מעבירות
שערות בית השחי, אם הוא מעביר אינו לוקה,
דלא חשיב עדי אשה, אלא היכא שדרכן של
נשים לעשות, דלולא הכי, לא הוי תקון נשים
כלל. עכת"ד. ועיי"ע בכנה"ג מה שהרחיב בזה
ומש"כ בנד"ד פאר הדור והדרו ביבי"א ח"ו,
חיו"ד, סי' יד וביחוד"ל ח"ה דף רנ.

ונהדר לדברינו דמעיקרא, בענין ענידת
העגילים לגברים. האם עושים כן
מפאת קישוט ויופי בעלמא, או דילמא ישנם
סיבות נוספות, כגון מעמד חברתי כזה או
אחר ואו אילוצים חברתיים ודמויות
חברתיות המהוים מודל לחיקוי, עלוב ככל
שיהיה, עכ"פ לא מפאת קישוט ואו יופי
עבידי. ודמי למש"כ בשו"ע בסי' קנו ס"ב,
שמותר לאיש להסתכל במראה משום רפואה
והל"ה אסור משום 'לא ילבש' וכדתנן בשבת קמט: אין רואין
במראה בשבת וכו'. וכ"כ הרא"ש ומתרגמינן: לא יתקן גבר
בתיקוני איתתא. ונגלו לעיני דברי המהרי"ל בע"ה, בסדר
הנהגת ע"ס, אות כ' מש"כ התם שזהר לא להסתכל במראה

כל עיקר. ועוד כתב דהוי סכנה גדולה מאוד למי שמסתכל וחמירא סכנתא מאיסורא. עכ"ל. ולא מליתי מהיכא חיתי דהוי סכנתא. ודילמא כההוא נזיר קראה בבואתו בנהר והתקס מיופיו, וחשב עליו יצרו לטורדו מן העולם וכו'. עיי"ס. ונהר היינו נהר. ועיי"ע בזה ביצמות קיז - כמים הפנים אל הפנים וכו'. ומשמע דלדידו דהמהרי"ל הוי סכנתא ול"ע אם הוי ממידת חסידות. ועוד עיין במש"כ היערות - דבש' בזה (ח"א, חמלע דרוק ב') אה"נ אופ הכא לא תמיד עונדים העגילים בעבור היופי. וכעיי"ז כתב ביבי"א הנ"ל ודף קלג, עמודה א' ריש אות ו' דהלובשת מכנסיים להגן מפני הצינה או מפני החמה ואינן מתכוונות להדמות לאנשים בודאי שיש להן על מה שיסמוכו, מאחר שרבים וגם שלמים הסכימו לדעת הב"ח ומחותנו הט"ז וכן הש"ך מה שמתירים ¹²³⁴⁵⁶⁷ ^{אח"ח החכמה} בזה.

ונלע"ד שכ"ש בנד"ד שאין בו משום גילוי עריות כלל ועיקר, ואין נפשו של אדם מחמדתן (והגיגה יא), ואין יצה"ר ניזון מהסתכלות בהם, וכן אין הגברים דהיום משימים התכשיטים הללו בעבור להדמות לנשים. עכ"פ רובם לא, ופשוט. וכעיי"ז המה דברי הרשב"א משום הגאונים (ח"ד, סי' א, לעיל) שאיסור העברת בית השחי והערוה הינו דייקא במקום שנשים מעבירין אותו, אולם במקום שנשים ואנשים מעבירים אותו - מותר! שהכל לפי המקום והזמן. ואמנם, כמו כן כתב שם שמי שהרגיל עצמו בדבר האסור ונמשכו רבים בכך, אין האיסור חוזר להיתר שא"כ נמצא 'חוטא נשכר' (ע"ז, ב:) ומאריך. אמנם לא משמע הכי מדברי

הרמב"ם והטושי"ע שפסקו אִמְרָתָם שבמקום שהאנשים מעבירין - ליכא איסורא ויהי - מה, ולא "תרו" אחר מקורות הדבר מקדמת - דנא. ואף ברשב"א עצמו (משום הגאונים) בח"ה סי' קכ"א. והר"ן (ע"ז כט) וכמבואר בנדריים מט: נ'. וכ"כ גאון עוזינו החיד"א ב'פתח - עיניי' וכ"כ בשו"ת 'לב - חיים', ח"ג, סי' כו, ובשו"ת 'אבני צדק' ובשו"ת 'ישכיל עבדי', ח"ה חיו"ד סי' כ'. וראיתי לרה"ג יצחק רצאבי בשו"ע המקוצר דילה, חלק 'איסור והיתר', חיו"ד א' במה שפסק שם בדף תס"ו 'בהערות' בשם 'יש אומרים' שלא נחשב מנהג אנשים, רק אם נהגו בזה ישראל ולא גויים שבמקום, וכיהפרישה' אות ג' ושו"ת מהרש"ם ח"ב, סי' רמג. אולם מהב"י מדויק לא כן. וכן הוכחתי מתשובות הגאונים ושכן הוא העיקר. עכ"ל. עיי"ש.

ואיך שלא יהיה א"ר אלעזר (קנה, סד): 'עגיל זה דפוס של דדין, כומ"ז זה דפוס של בית הרחם. ואמרתי כפי שכומ"ז נוטריקון כאן מקום זימה, אף עגיל נוטריקון עריות גזל לשון הרע. (וכן ע. ג. ל) וכן 'אין אשה אלא לתכשיטי אשה' (כתובות נט:) ועגיל נחשב כתכשיט אשה. ואיתא ביומא עה. שתכשיטי נשים ירדו לישראל עם המן. וכדתניא ב'כלים' פי"א מ"ח וכן בשבת נט: תכשיטי נשים טמאים ואלו הן תכשיטי נשים: קטלאות, נזמים (עגילים, כדמוכה מקרא, קמות לב, פס' ב) וטבעות וכו'. והיינו שאלו התכשיטי - מיוחדים לנשים.

וא"ר יהודה ופסחים קטז: 'ושמחת בחגך' (דברים, טז) - אנשים בראוי להם ונשים בראוי להן. אנשים ביין ונשים במאי? תני רב יוסף בבבלי - בבגדי צבעונין, בא"י - בבגדי פשתן מגוהצין. ופסק בשו"ע בסי' תקכ"ט ס"ב שחייב אדם לשמח הנשים ולקנות להם בגדים ותכשיטים כפי ממונו. עכ"ל. וכן כתוב במדרש הגדול ע"מ 369: 'תכשיטין חביבין על האשה יותר מכל מיני מעדנין'. אולם נלע"ד שר' יהודה חשב לחטט בנבכי נפש האדם אידי דעביד היכרא בין זכר לנקבה, שזה שמחתו ביין (עיין פוס') ואילו שהיא כלי לקשט עצמו, למצוא חן בעיני בעלה, ולפייז אין אשה אלא ליופי ולתכשיטין וכדו'.

וחן אשה על בעלה, (סוטה מז). ולאו דווקא צבעונים ותכשיטים, אלא כל שתחפוץ נפשה מעין - זה לקשט עצמה ולשמח ליבה ולב בעלה. וכפי שהאריכו בזאת כבר אחרונים כראשונים. עיין בדבריהם. אשר על - כן, אע"פ שהעגיל כשלעצמו הינו תכשיט וכפשוטו נועד לנוי, עכ"פ רובא דאיתא קמן' (יבמות קיט) של הגברים עונדים אותו למיהוי 'חשובים' בעיני החברה היחפשית העכשווית, אשר נתפרקה מכל הערכים התורניים - מוסריים, וזה נחשב לימתקדם בדעותיו, ליברל, 'צועד קדימה', וכהנה דימויים מסולפים ומעוותים ומדומיינים מעולם התהו. ברם המה 'רובא דאינשי עבדי דטעו' (סנהדרין, סט) וצא לרחובה של עיר ופוק חזי מאי עמה דבר (ברכות מה), בשווקים וברחובות ותמצא במקומם סוחרים

ויצרנים אשר אינם לבטח מתיימרים להמנות עם "ההנהגה התרבותית" של אנשי תרבות ורוח, שאינם עושים אלא 'רוח' בלבד ועונדים עגילים, ורוח עברה בו ואיננו ולא יכירנו עוד מקומו. ברם, אולם למדקדק יקשה ממה דכתיב בפסוק, ולכאורה לא מוכח שהוא מיוחד לנשים בדווקא והיינו ממה שביקש רחמנא ממשה (שמות יא, כז): "דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב וכו'". וקיי"ל 'כלים' היינו בגדים וכן תכשיטים והא אף גברים ענדו אותם. ולא זו אף זו (הפס', שמות יט, טו): "ויכבסו שמלותם" וכו'. וכן (שמות כג, פס' כז): "ויאמר אליהם אהרן פרקו נזמי הזהב אשר באזני נשיכם, בניכם ובנותיכם והביאו אלי וכו'". ועוד שם ג': "ופרקו כל העם את נזמי הזהב אשר באזניהם". ומוכח שאף בנים היו בכלל העונדים. אלמא שהיו מיוחדים בין לנשים, בין לאנשים, ולאו למימר שבכל דבר ניתן יהיה להקיש מהעבר שהיו נוהגים ללבוש אף גברים, שיהיה מותר האידנא, דלא היא, וכפי שכתב הרה"ג יצחק רצאבי (ס' נדף תסו) שאסור לאיש ללבוש אפילו מלבוש אחד של אשה, אע"פ שניכר משאר מלבושו שהוא איש וכו' וכל תיקון נוי ויופי המיוחד לאשה לפי מנהג המקום וכו' אסור לאיש שיתקשט ויתייפה בו. ואה"נ באלו המלבישים האחרים ואו מסייעים בידיהם שעוברים איסור.

וכ"כ הרה"ג יצחק יעקב ווייס בשו"ת 'מנחת יצחק' (ח"ב, סי' קה דף ככא, רכז) שרצה להוכיח כעין מש"כ בדיני שעטנז

שאסור רק היכא שהולך ויושב בין הנשים וילבש כולם כאחד עד שאינו ניכר בין איש לאשה. והשו"ע והרמ"א החמירו אפילו בבגד אחד. וכפי שכתבו הד"מ סק"ג והט"ז סק"ו וכמשמע מהב"ח והש"ך.

ו'אין לך בו אלא חידושו' (נ"ה, ע"ג) שכתב אף שמכנסיים לאשה בלי מלבוש עליון (שמלה) הוי 'תקוני גברא'. שהרי"ז כחרב לאשה וכמו בגדי הצבעונים לאיש ולכו"ע עובר אף באחד מהם. וראה זאת בשו"ת 'אבני - צדק' (ס"י ע"ג) דלא מהני בכובע נשים שינוי, דסוף - סוף שם של 'בגד איש' רובץ עליו. וזכר לזה להוכיח הרה"ג יצחק ללאני ממגפיים של גבר, שאשה רואה לנעול נעלה שקוטפת את ביתה. עיי"ש עליון) אלא שאם מלבישה מעליה שמלה, אזי ליכא בזה תקוני גברא ויש צדדים להתיר, משא"כ בלא מלבוש ארוך שעליהם שנראים רגליה. ואת"ל דיש נשים שאימת חורף וצינה עליהן – ילבשו בגדי נשים עליהן, דאז יש צדדים להתיר, ולא זולתו. ובהגהת הספר, בצידו, כתב שהבחין ממש"כ בשו"ת 'אבני - צדק' שליכא איסורא, אא"כ מיוחד לנשים ודעתו להתיר אם לובשתו תחת הבגדים. ולא דמי לזמנינו זה שאף בקיץ לובשים בגדי תועבה הללו והוי פריצותא בעלמא. ונפ"מ שאין להביא ראייה משו"ת 'אבני - צדק' הנ"ל. עכת"ד.

וחזיתי בקודש במש"כ האג"מ בכרך ו', דף קמט אות ו' מכלי זיין שיוכלו לישא נשים בישוב 'גוש עציון' הסמוך ליישובים ערביים ושם רוצחים ושונאים

וכלאיים ודן שם מאשה הלו בשת מכנסיים בביתה (ואע"ג דלא נפסקיה) ופסק לאיסור דילא יהיה כלי גבר על אשה' וכו' ולא זו אף זו, דהוי אביזריהו דע"ז ויליף מהעברת בית השחי שלכמה פוסקים הוי מה"ת ואף להרמב"ם והשו"ע, דהוי מדרבנן, גם המה יאסרו (מה"ת) דבר העשוי להגלות. ובאות א' (נספח) כתב שכבר הרעיש ע"ז בכ"מ וציוה להכריז לאסור קניית מכנסיים צבעוניים המיוחדים לנשים, לפי שהם מעוררים לעבירה, רח"ל, והמה בגדי זימה ממש. עכת"ד. אלמא ס"ל שהאיסור בחפצא. אולם נראה שהכרוז יצא במישור ולא כ"כ שמעו אותו 'בהר - נוף' דבירושלים, שביבי"א הביא דבריו (ס"ס, אות ז') וכתב עליו: '... לא כן אנכי עמדי ואין בה הלאו של 'לא יהי כלי גבר על אשה', וכמ"ש בשם המהריק"ש בשו"ת אהלי יעקב (ס"י ע') והחיד"א וסיע' כדלעיל.

וכן ראיתי להרה"ג שמואל הלוי ואזנר בשו"ת 'שבט הלוי' הידוע לתהילה בחי"ד ס"י סא, אשר נשאל: האם לגבר מותר לילך עם מטריה של נשים? ופסק בפשיטות להתיר, דאין שום חשש בזה, וכפי שמבואר בפוסקים (ס"י קפ"ג) שאף במלבוש גמור מותר מפני החמה והצינה והגשמים וכו'. ואה"נ בנד"ד פשיטא דכדי להגן הוי, ולכו"ע שרי ואף להחולקים על הנ"ל, במלבוש שכזה - הודו יודו. ובסי' ס"ג נשאל מנשים הלו בשות מכנסיים כאנשים והאריך בפרטי הסוגיה. וכתב מהב"ח שרוח אחרת היתה לו בהאי סוגיה והיינו שס"ל שראב"י מודה לת"ק

ימ"ש. האם שרי להו ללבוש כלי זיין מצד פקו"נ? והביא הש"ך בשם הב"ח - שכל שאינו עומד לקישוט ונוי, לא הוי איסור ושכ"כ בט"ז (קפ"ב, ס"ד). והקשה התם מציצית ותפילין, שבתרגום יונתן בן - עוזיאל על החומש, דאע"ג דלא הוי לנוי וקישוט, מ"מ אסרו. ועוד פלפל שם כיד השם הטובה עליו מפלוגתא דחכמים ור"א (שבת, סג, האם כלי נשק הוי בכלל נוי וקישוט (לגברים) או לגנאי (כלעת חכמים). עיי"ש בדף קן. ופליג שם על נכדו אשר כתב שיציאה למלחמה הוי בכלל 'לא יהיה כלי וכו'. וכדלא כהרמב"ם והשו"ע. לפי שלמדונו דנשי לאו בנות מלחמה ניהו וכדאיתא בקדושין ב: שאין דרכן לכבוש.

ולמסקנה כתב (ד"ה וגמלא) שמותר משום חורף וצינה, ואה"נ שאף נשק באישה יהיה מותר, אך מטעם הפוך והיינו שכשעושה לשם קישוט ויופי, וכו"א (שם, בשבת) וילשון נופל על לשון' (ב"ר לא, ח) ומה אסור לגבר ללבוש עדי אשה לשם קישוט ונוי, אה"נ, איפכא, שאסור לאשה כלי זיין, כל שעושה כן שלא לצורך קישוט ונוי, והיינו כדרך הגברים. אשר על - כן פסק לנשים הללו לישא נשק מאלו הסיבות כדלעיל. עכת"ד.

[אוצר החכמה]

וחידוש הוא שאף במקום פקו"נ לא התיר כלי גבר על אשה. ווק"ק דקיי"ל דפיקו"נ דוחה כל התורה כולה פרט לשלשן וק"ק שהרי לכו"ע לא הוי אביזריהו דע"ז, שנאמר בה ייהרג בל יעבור' (פסחים כה: סנהדרין, עז), ועוד מציתי נפשי לשאול: הא אם יתכווין גבר ללבוש כלי

זיין לקישוט ונוי, יהיה בזה מלבוש אשה, ואו שישים פרח על הקנה? ומ"מ בטלה דעתינו מדעתו. עם כל זאת קיי"ל 'מין במינו אינו בטיל אפילו באלף' (חולין נח:). ומה לי 'לא ילבש' ודומיו, ומה לי זימה ותועבה ושאר רעות חולות הפוקדות את דורינו הזה בעיקר? הרי שהם גופי עריות ממש, רח"ל. וכ"כ הרמב"ם בספר המצוות (ל"ה, מ"א, מ"א) והזהירו מהתקשט האנשים בתכשיטי נשים, והוא שאמרו 'לא ילבש שמלת אשה' וזאת הפעולה יעשו לעורר הטבע לזימה כמו שמבואר בספרים המחברים לזה. וולא פלוג בהא אף בשמחת חתן וכלה ופורים שלא הותרה הוללות וסכלות, אלא הכל עבודה הנכונה כדברי הריב"ש ואף לא לזמן ארעי, וכמ"ס הרמב"ם בתשובה ב'מעשה רוקח' דף א' ע"א, דהוי מלבוש גבר ועוברים על איסור תורה. וכ"כ הרא"ם ב'יראים' דידה בסי' ל"ו שאיסור לא ילבש וכדו' נוהג אף כשעושים בדרך ערלי ולשחוק בעלמא שלא חילק הכתוב בין קבע לארעי. וכ"כ בריב"ש סי' רנ"ו ודלא כמהר"י מינץ להקל בשמחת פורים וכו' ועיי"ע יחו"ד ח"ג דף ריח) וכעין זה נכתב ב"מכתב לחזקיהו" שכשהוולד יוצא לאוויר העולם, אם המיילדת תקבלנו בלבוש נקבה - יהיה זנאי ביותר, ואם היא נקבה ותלבשנו בלבוש זכר - תהיה זונה. רח"ל. ולא דמי למה שהתירו הפוסקים להסתכל במראה שאיסורו מדרבנן וכ"כ ב'כרס - שלמה' ס"ק כד שהוא מדרבנן כדמשמע מהירושלמי - שבת פ"ו, הל"א ופסקו באו"ז עבודה - זרה, פ"ב אות קנא, ודלא כהראב"ד בפרשת כהנים 'אחרי מות' פי"ג אות ט' ע"פ 'בחוקותיהם לא תלכו'. והביאם ב'שו"ע המקור'. לעיל) וכ"ש האידנא, שליכא איסור כלל דהוי דרך נשים ואנשים וכפי שפסקו אחרוני זמנינו

שאף לחברים אין להמנע מזה דלא אתי לידי תועבה האידנא. ופשוט. משא"כ אלו המכנסיים, ואע"פ שיש מאלו המיוחדים לאנשים ונשים כדרך המראה, אלא כדדייק בשו"ע המקוצר (סס) בהערה, שמראה הינה אמצעי לקישוט ולא הבגד עצמו. ויש לחלק. ועוד שאף מר"ן בסי' קנו ס"א התיר לצרכי רפואה ולא עשה סייג. לא כן המכנסיים. ומ"מ לפקענ"ד יש לחלק בין אלו המיוחדים לגברים, לבין אלו המיוחדים לנשים. ע"כ.

[אוצר החכמה]

ונראה דיש להוסיף עליה, 'דמלאכת מחשבת אסרה תורה' (גילג. יג) וכמוכח משו"ת 'תורה לשמה' (סי' ריד). ועיי"ש מש"כ שאשה יכולה ללבוש טבעת שיש לה חותם בידה וליכא בזה משום: 'לא יהיה כלי גבר וכו' דבשביל מלאכתה ועסקה לובשת אותה, ודלא כ'המנחת יצחק' וישבט הלוי' שאסרו. ועוד שכתב התם (דף קנא) מההוא גברא דשרי ליה ליקח טבעת אשתו לבית האומן ע"מ לתקנה, אף שעונד אותה על אצבעו, כיוון שאינו מתכוון לקישוט. והביא דעת הב"ח (סי' קפ"ג) שאפילו אם נעשה לקישוט מעיקרא - מותר, אם משתמש בו להגן מפני החמה וכדו'. ואמנם כבר חילק התם הב"ח בין מלבוש לבין תכשיט, וכמוכח מן המראה והעברת שיער דליכא איסורא אא"כ מתכווין לקישוט ונוי, אך אם אין כוונתו כלל לקישוט, מישרא שרי. ועיי"ע 'בבינת - אדם' סי' עד, בחילוק אליבא דהב"ח שבין מלבוש גמור לתכשיט.

ותכף לקו - הסיום בא לי הספר 'ואין למו מכשול' העוסק בדינים הללו. וכתב שם בפ"ב הכ"ה וז"ל: בחורים ההולכים עם עגיל באוזן, י"א שעוברים בזה על איסור 'לא ילבש' ואע"פ שכיום נהגו רבים מהגברים ללכת עם עגילים, אין זה נחשב ללבוש גבר. ולכן אין להתיר זאת! וי"א שאין בזה איסור 'לא ילבש' אלא איסור חוקות הגויים. וראה שם בהגהה (כט) ממש"כ האדמו"ר מחב"ד ב'שערי הלכה ומנהג' (סי' לז) דכיוון שנפרץ כבר הגדר ורוצים הגברים להראות יותר צעירים, ולכן צובעים שערותיהם, סברא לומר שנפרץ הגדר ואף אם פרצוהו פריצים ובעיקר שאינם יהודים, כבר נעשה זה ללבוש גבר ולכן צידד שם להקל. וכ"כ הגר"ח רבי שליט"א שאין לחוש בזה לאיסור 'לא ילבש' אלא לחוקות הגויים. וראה שם עוד בדף קנח ס"ד מה שהתיר צביעת שיער משום צורך מצווה. עכת"ד בנד"ד.

זאת עולה מן המדבר לפום ריהטא, שבזה"ז, שעגילים הינם תכשיטים המיוחדים אף לאנשים, ולא דווקא לצורכי קישוט, וכעין הטבעות החתומות דאז ונזמי האף במת"ת והשמלות שלבשו בזמן עבר. ועוד כהנה וכהנה מיני 'קשוטי גברים' שהיו נוהגים באיזה עדות, ליכא בזה איסור ד'לא ילבש', ולפקענ"ד אף לא 'חוקות גויים' כפי שמוכח מהפוסקים דלעיל. ברם, דא - עקא, לאו למימר דהוא מותר, אלא דהוא איסור מוחלט דהוי שחץ ומסמל פריקת עול של החברה המתירנית, נטולת - הערכים

העכשווית, אשר פרקה מעליה ערכי תורה ומצוות, וכ"ש שבעבר הלא כ"כ רחוק היה מקור וסמל למתירנות מינית גויית, רח"ל. אשר על - כן כל אשר קרבת השם בלבו, יברח מן הדברים הללו 'כבורח מן העבירה' (אבות ד' זא). ברם אלו המתדפקים בדלתות התשובה ערבים לבקרים, אשר גילו זה לא מכבר אור האמת - לאמיתה, נלע"ד דאין לכופס על כרחם, אם בכלל, להוריד העגילים, אם אינם חפצים בכך, אלא להמתין עד שתתיישב דעתם עליהם במילי דאורייתא.

והיה כבר מי שאמר ש'אין מביאים ראיה מן השוטים' (שנת קד: נדה ל: וממילא ס"ל לאסור ענידת עגילים מדין 'לא ילבש' ואיכא למימר דלא כ"כ דייק, דלא דמי לההוא שמשרט על בשרו (שנת קד: והיה מוציא כשפים. וכפרש"י: שוטה היה - שטות היה בו לעשות מה שאין דרך בני"א עושים וכו'. לא כן נד"ד, דאף על - גב ששייך בו סטייה, מ"מ הינו מלבוש אצל פלג חברה ניכר, ואף שעונדים ליופי וכדו'. אלא שפשט בקרב הנשים יותר מן האנשים. ואף מה שהביא

רשב"י מההוא נחש (חולין מט: ששתה ציר והיינו בכדי לאוסרו משום 'סכנת נפשות'. וא"ל דאין מביאים ראיה מן השוטים וההוא נחש - שטיא הוה, שכן שוטה מדרך הנחשים, והיינו 'שטות', וול"ב מ'שטה' ו'סטה' האם בני אותה אם נינהו והיינו אותו שורש. וכגון אשה כי תשטה. כלו' שטתה מן הדרך. וכן ההוא שוטה ג', שאין אדם עובר עבירה אל"כ נכנסת בו רוח שטות. וממילא אחר שנכנסה בו - הסיטה אותו מן הדרך. ועיין פירש"י על 'במדבר' פ"ה, פס' יב ופשוטו של מקרא: כי תשטה. חט מדרכי לניעות ותחשד בעיניו כמו 'שטה מעליו ועבור' ו'אל יקט אל דרכיה לכך' - עיי"ש) ולא מצי להקיש לנידוננו שיש קבוצת אנשים מאוד גדולה ברחבי תבל, מוזרה ככל שתהיה, שעבורה חשיב 'דרך'! אולם למי שהוא שומר תורה ומצוות לא חל כל הנ"ל כלל, דלגביו הוא מכוער 'ומצוה להתרחק מן הכיעור ומן הדומה לו' (חולין מד). וכפי שכתב מר"ן היב"א בחלק ט' סוף תשובה א' (אות ז') שצריך להיות היכר בין עובד אלקים לאשר לא עבדו, ויש בזה יותר ממדת חסידות וכו' ומורא שמים עליו. והייתם נקיים מה' ומישראל וכן נאמר: ומצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם. ע"כ.

"שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך"

{דברים, זרכה, פרק ל"ג, פס' יח}

כל הנהנה מדברי תורה וכו'

{'אבות' פ"ד, מ"ה}

כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך, אשריך בעוה"ז וטוב לך לעוה"ב שכולו טוב. עכ"ל. והעתיקו הטור מילה במילה [ויד סי' רמ"ו] דברים ככתבן [זרכה לה:] וכלשונם, את פ"ג מת"ת דהרמב"ם. והרמב"ם דיבר דיבור על אופניו, ואתא לפרושי הא מתני' דפרק ד' דאבות מההוא ר' ישמעאל. ובפירושו למשנה הנ"ל היה חריף טפי בלישנה מהיד החזקה ועיין לפירוש רבינו יונה שבאר המשנה [סס, פ"ד מ"ה] ברוח הרמב"ם. ואורייתא כמרקחא.

ובחלק המוסר כתב הרמב"ם פרק אחרון דתשובה [עקרי] ה"ה וז"ל: 'כל העוסק בתורה כדי לקבל שכר או כדי שלא תגיע אליו פורענות [וה"ה נעזר הדמית הנחת] והיינו להרווחה] הרי זה עוסק שלא לשמה. וכל העוסק בה לא ליראה ולא לקבל שכר אלא מפני אהבת אדון כל הארץ שצויה בה הרי זה עוסק בה לשמה. עיי"ע שם.

הנה הרמב"ם [יד החזקה] בפ"ג מת"ת ה"י הטיל את אחת מהדברים המוקשים לעיכול בעולם התורה דאז, ובמידה מסוימת דהיום. וז"ל: 'כל המשים על לבו שיעסוק בתורה ולא יעשה מלאכה ויתפרנס מן הצדקה, הרי"ז חלל את השם ובזה את התורה וכבה מאור הדת וגרם רעה לעצמו ונטל חייו מן העוה"ב. לפי שאסור ליהנות מדברי תורה בעוה"ז. אמרו חכמים כל הנהנה מד"ת נטל חייו מן העולם. ועוד ציוו ואמרו אל תעשם עטרה להתגדל בהן ולא קרדום לחפור בהן. ועוד ציוו ואמרו וכו'. וכל תורה שאין עימה מלאכה סופה בטילה וגוררת עוון. וסוף אדם זה שיהא שמלסטם את הבריות. ע"כ.

ובהלכה י"א כתב וז"ל: מעלה גדולה היא למי שמתפרנס ממעשה ידיו. ומידת חסידים הראשונים היא. ובזה זוכה לכל כבוד וטובה שבעוה"ז ולעוה"ב שנא' יגיע

מהמרדכי פ"ק דב"ב וסי' תלנ"ח) מההיא
תוספתא דנדה (פ"ו, ס"ז) ותחזור.

ו'בדרישה' על - אתר העתיק דברי הב"י.
ועוד כתב שם מדברי הרמ"א
במפתו בסי' כ"א, שנתן טעם אמאי לא יצטרך
למלאכה בפני הבריות, ותתבזה התורה
חלילה בפני ההמון (ועיי"ע לקמן מדבריו ב'דרכי משה
הארוך') וכן הוא ב'נחלת אבות' (אברבנאל, אבות
פ"ד, מ"ה).

ולפי"ז צ"ל דמש"כ רבינו (הטור) בסי' רנ"ה
שלעולם ירחיק האדם עצמו
מהצדקה וכו' עד יעסוק באמנות ואף באמנות
מנוולת, שאני התם דמיירי בצדקה, ואילו
הכא מיירי מהספקה ונותנין לו דרך כבוד.
א"נ מיירי הכא ברב הממונה על הציבור, דאם
יעסוק לפניהם במלאכה לא יהיו דבריו
נשמעים. עכ"ל הדרישה.

ובבערותי לא הבינותי ההבדל בין הצדקה
להספקה, דהא אף צדקה צריך
ליתן בדרך כבוד וכדאיתא בשו"ע בהל'
צדקה (סי' רמ"ט, ס"ג): דצריך ליתן הצדקה
בסבר פנים יפות, בשמחה ובטוב לבב,
ומתאונן עם העני בצערו ומדבר לו דברי
תנחומין, ואם נתנה בסבר פנים זועפות ורעות
הפסיד זכותו. עכ"ל. וכהוא כתובות ועיי"ע
בסמ"ג ובטור בזה. ואכמ"ל.

ואיך שלא יהיה נידוננו עוסק בלומד בלבד,
ויש באמתחתו הפרנסה לכלכל

ואולם כבר באו חכמי הדורות אחר
הרמב"ם להוכיח נחרצות דלא הוא,
והיינו שאף בזמן חז"ל וראשונים יש היתר
ליהנות משכר ת"ת, וכ"ש בדורות שאחרי.
שאף את"ל כפשוטם, הרי שח"ו תשתכח
תורה מישראל.

וכפי שכתב הטו"ר (יו"ד, סי' כמ"ו) משמיה
דאביו הרא"ש וז"ל: ... שנהגו האידנא
ללמד הכל בשכר, אם אין לו במה להתפרנס -
שרי ואפי' יש לו, אם הוא 'שכר בטלה'
שמוכח שמניח כל עסקיו ומשאו ומתנו, שרי
וכו'. עיי"ש עליו ושוב, כי עוד דרך לפנינו
בעזה"י.

ועיין בבית-יוסף (ס) שכתב משמיה
דהרמב"ם שקרא תיגר על ההספקות
שנותנים לתלמידים ולרבנים וכו'. ולא נמנע
מלהשיב על כמה מגדולי ישראל כמה
תשובות, ובאמת לא נהגו חכמי הדורות
כמותו ויש לדחות הראיות שהביא לדבריו,
ואדרבא יש להביא ראיות להחזיק ביד
הנותנים והמקבלים וכן ראוי לעשות דאל"כ
היתה תורה בטילה ח"ו ויגדיל תורה ויאדיר
(ועיי"ע מנ, כא) והביא דברי התשב"ץ (לקמן)
לחלוק על דברי הרמב"ם ולסתור דבריו וכו'.

ומ"מ מי שיש בידו להתפרנס ממעשה ידיו
ולעסוק בתורה, ודאי מידת חסידות
היא ומתת אלקים היא, אבל אין זו מידת כל
אדם, שא"א לכל אדם לעסוק בה ולהחכים
בה ולהתפרנס ממעשה ידיו כאחד. ועיי"ש עוד

לש"ש, ואח"כ א"א לו להתפרנס אם לא
יטול שכר - מותר!

משפחתו וצרכיו ואפ"ה נוטל שכר של ת"ת.
האם שרי בכה"ג?

אוצר החכמה

ועוד שם, כמה שורות אחרי - מדבריהם
למדנו שלא אסרו שכר תלמוד אלא
כשיש לו ממקום אחר כדי פרנסתו.

ולא הרא"ש ובריה לבד המה, אלא שרוב
ככל הפוסקים אזלו בהאי דעתא דידהו.
וראש וראשון לכולהו מר"ן השו"ע בב"י
ולעיל) ובפירוש 'הכסף משנה' על הרמב"ם,
ביאר והשיג באחד הבאורים וההשגות
הגדולים בחיבורו על הרמב"ם ב"ד החזקה.
ושם נצרך בעצם להפריך מהתלמוד עצמו את
דרכו של הרמב"ם בפירוש המשנה. ונקט
בסכינא חריפא לדחות מכל כל דברי רבו' כפי
שהעיד עליו מר"ן בהקדמתו. וכתב שם
ברישא שהרחיב הרמב"ם פיו ולשונו בפירוש
המשנה שם ב'אבות' וכו'.

ואחר שהודיענו השי"ת את כל זאת אפשר
לומר שכוונת רבינו כאן היא שאין
לאדם לפרוק עול המלאכה מעליו
ולהתפרנס מן הבריות כדי ללמוד, אבל
שילמוד מלאכה המפרנסת אותו ואם
תספיקו מוטב, ואם לא תספיקו - יטול
הספקתו מן הצבור, ואין בכך כלום.

ועוד שם כתב שאין ספק שמי שחננו השם
יתברך שיתפרנס ממלאכתו - אסור לו
ליטול שכר. וכמה גדולה מלאכה שמחממת
את בעליה. ואולם דחה דברי הרמב"ם
ממעשי ואמרות תנאים ואמוראים, צדיקים
וקדושים אשר בארץ המה.

ובסוף דבריו כתב (וכעין ההיא ברכות מה): כל
מקום שהלכה רופפת בידך הלך אחר
המנהג (ונית דוד נסס תורת הזנח) וראינו כל חכמי
ישראל קודם זמן רבינו ואחריו נוהגים ליטול
שכרם מן הציבור. וגם כי נודה שהלכה כרבינו
בפירוש המשנה, אפשר שהסכימו כן כל חכמי
הדורות משום 'עת לעשות לה' הפרו תורתך'
שאילו לא היתה פרנסת הלומדים והמלמדים
מצויה, לא היו יכולים לטרוח בתורה כראוי

וכן מההוא כתובות (קה): משליחת דורות
לת"ח וכללעיל ולאווד כל דברי החולקים על
רבינו הרמב"ם) וביאר באופן שונה דברי המשנה
ב'אבות' והיינו שההנאה מדברי תורה,
כלומר שיהיה לומד ע"מ להשיג כבוד או
השגת פרנסה. וכ"כ התם הכ"מ, שהמכוין
בתחילת לימודו לקנות שם או כבוד או
לפרנס עצמו וכדו', או שאפשר לו להתפרנס
בלא שיטול שכר תלמודו, אבל אם למד

והיתה תורה משתכחת ח"ו, ובהיותה מצויה, יוכלו לעסוק ויגדיל תורה ויאדיר. עכד"ק.

ושוב חזיתי בקודש לדברי הרמב"ם עצמו

בשלהי 'שמיטה ויובל' (פי"ג, הי"ג) ^{מדר חזקוני} ממשי"כ התם, דלא שבט לוי לבד אלא כל ישראל, באשר חשקה נפשו לעבוד השם הגדול והנורא בדביקות נוראה והיינו שיפרוק הוא מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם וכו' ויזכה לו בעוה"ז דבר המספיק לו וכו'. ותרץ ברדב"ז דהיינו שלא ישליך עצמו על הציבור. וטעמא נלע"ד שזיכה השי"ת לכהנים וללויים לבדם לעסוק בהוראת התורה לרבים, ברם - אולם לא להם לבדם וכו' אמנם צריך ליכנס לקדש הקדשים אך ורק משיסתפק במה שחננו קונו וממילא צריך לקדש עצמו בשהותו לו. ועיין בסוף דברי הרדב"ז שקשורים דברי הרמב"ם אלו באלו.

וב'דרכי משה הארוך' סק"ד כתב דברי

ה'תולדות אדם וחווה' (נתיב ב' ח"א, יז) וכן פירשו ר"י ורבינו יונה (אבות פ"ד מ"ה) מהא דלא יעשם עטרה להתגדל בה ולא קרדום וכו'. היינו דייקא בשאינו מתכוין לכבוד התורה, אבל אם נותנים לו בעבור כבוד התורה - שרי! ומ"מ כתב שאם איהו בריא ויכול לחיות ממלאכתו שאסור! וכ"כ הרמ"ה ומדברי כולם נלמוד שאם אינו יוכל לחיות ממלאכתו שמותר. ועוד כתב מרבינו יונה מההוא כתובות (קס:) שהמביא דורון לת"ח כאילו הקריב ביכורים וכו' אבל

הרמב"ם סגר הדלת עליהם והחמיר הרבה בזה שהכל אסור זולתי לזקן או חולה שאינן יכולים לעשות מלאכה. עכ"ל. וכ"כ הרב אברבנאל בפירושו לפרקי אבות' (לעיל). ושם באות ט' העתיק רבינו הרמ"א דברי הב"י בהשגתו על דברי הרמב"ם.

ואולם בשו"ת התשב"ץ סי' קמב - קמח,

לאט לאט וביסודיות מופלאה דחה דברי רבינו הרמב"ם בראיה אחר ראה ויראה גדולה היא ונלמוד הימנה' (יצמות מו.). דגברא רבא אמר בה מילתא. ולא לחינם חלילה, שלח הב"י לשו"ת התשב"ץ לפי שרבינו שמעון בר-צמח הרחיב היריעה מכולא תלמודא וגאונים וראשונים ועוד, לדחות דברי הרמב"ם כחדא, עד שאי - אפשר ללמוד זו הסוגיה לבר מהתשב"ץ ע"ה.

ובהשגתו הרמתה על דברי הרמב"ם בריש

סי' קמ"ז כתב מילים כדורבנות וז"ל: ... כי מהנראה שהפריז על מידותיו, והיטעה כל הגאונים והרבנים ז"ל אשר היו לפניו ובזמנו, ומתוך שבא לכלל כעס, בא לכלל טעות עד שקראם משוגעים וועיין שם בהגהה, ואם הוא ז"ל עזרו המזל להיות קרוב למלכות ונכבד בדורו מפני רפואתו וחכמתו ולא נצרך ליטול פרס מן הקהילות. מה יעשו הרבנים והחכמים אשר לא באו לידי מידה זו, הימותו ברעב, או יתבזו מכבודם, או יפרקו עול תורה מעל צווארם! אין זאת כוונת התורה והמצוות והתלמוד. ואורייתא כמרקחא ובאתר זיקוקין דנורא (חולין קלז).